

ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-17-68>

УДК 314.174

Аналіз впливу демографічних чинників на сучасні умови функціонування закладів вищої освіти

Аксьонова І.В.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри статистики
та економічного прогнозування
Харківського національного економічного університету
імені Семена Кузнеця

Статтю присвячено дослідженню впливу демографічних чинників на формування контингенту закладів вищої освіти (ЗВО). Проведено динамічний аналіз населення України, розглянуто його вікову структуру, виявлено тенденції в чисельності та структурі потенційних та фактичних абітурієнтів ЗВО з урахуванням демографічних чинників. Зроблено висновки щодо необхідності врахування демографічних тенденцій під час формування сучасної стратегії розвитку університетів, яка пов'язана з розширенням рівня їхньої автономності.

Ключові слова: демографічні тенденції, демографічні чинники, потенційні абітурієнти, вища освіта, автономність, заклад вищої освіти.

Аксенова И.В. АНАЛИЗ ВЛИЯНИЯ ДЕМОГРАФИЧЕСКИХ ФАКТОРОВ НА СОВРЕМЕННЫЕ УСЛОВИЯ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ УЧРЕЖДЕНИЙ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

Статья посвящена исследованию влияния демографических факторов на формирование контингента высших учебных заведений. Проведен динамический анализ населения Украины, рассмотрена его возрастная структура, выявлены тенденции в численности и структуре потенциальных и фактических абитуриентов вузов с учетом демографических факторов. Сделаны выводы о необходимости учета демографических тенденций при формировании современной стратегии развития университетов, которая связана с расширением уровня их автономности.

Ключевые слова: демографические тенденции, демографические факторы, потенциальные абитуриенты, высшее образование, автономность, высшее учебное заведение.

Aksonova I.V. ANALYSIS OF THE DEMOGRAPHIC FACTORS INFLUENCE ON THE CURRENT CONDITIONS OF THE HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS FUNCTIONING

The article is devoted to the study of the influence of demographic factors on the formation of the contingent of higher educational institutions. The dynamic analysis of the population of Ukraine is carried out, its age structure is considered, tendencies in the number and structure of potential and actual applicants of universities are revealed taking into account demographic factors. Conclusions have been made on the need to take into account demographic trends in the formation of a modern strategy for the development of universities, which is associated with the expansion of their level of autonomy.

Keywords: demographic trends, demographic factors, potential entrants, higher education, autonomy, higher education institution.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасний тренд розвитку систем вищої освіти пов'язаний із розширенням автономії закладів вищої освіти (ЗВО) згідно з європейськими нормами, у результаті якої кожний ЗВО повинен мати свою стратегію розвитку, націлену на підвищення його конкурентоспроможності на національному та міжнародному рівнях, як серед абітурієнтів, так і серед роботодавців.

У сучасних умовах функціонування закладів вищої освіти в Україні та світі серед чинників, які зумовлюють та визначають ці умови, важливими є соціально-демографічні, а саме: народжуваність, смертність населення, вікова структура, міграційний рух загалом та трудова міграція серед молоді зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формування стратегії конкурентоспромож-

ного розвитку ЗВО на ринку освітніх послуг неможливе без урахування різноманітних чинників, які зумовлюють цей розвиток. У сучасних умовах важливим чинником, що впливає на стан та розвиток вищої освіти, є демографічна ситуація в країні. Питанням впливу демографічних процесів на формування кількості потенційних абітурієнтів закладів вищої освіти присвячено праці таких науковців, як: О.В. Раєвнева, І.В. Аксьонова [1], В.С. Пономаренко [2], Т.А. Вєтрова [3], І.А. Заярна [4], В.Є. Сафонова [5], Ю.Є. Петруня [6], А.З. Підгорний, Т.С. Корольова [7], П.Є. Шевчук, Г.Ю. Швидка [8] та багатьох інших. У своїх дослідженнях вони основну увагу приділяють вивченню природного руху та відтворенню населення країни, чинникам, що їх зумовлюють, впливу демографічної ситуації на економіку країни, зокрема на формування контингенту ЗВО та молодіжного ринку праці.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проте, незважаючи на розробленість даних досліджень, питання прогнозування потенційної чисельності абітурієнтів в умовах нестабільної демографічної ситуації потребують постійного вивчення. Під час формування сучасної стратегії розвитку університетів необхідно враховувати наслідки демографічного розвитку країни, які безпосередньо впливають на майбутню чисельність абітурієнтів ЗВО та їхніх випускників, а в майбутньому – на формування національного ринку праці.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є оцінка та аналіз стану й тенденцій демографічного розвитку населення країни як основи формування чисельності абітурієнтів ЗВО.

Виклад основного матеріалу дослідження. Демографічна ситуація країни відображає її соціально-економічний стан, сформований як минулими, так і поточними суспільними процесами, які, своєю чергою, супроводжуються складними соціально-економічними перетвореннями, що негативно впливають на демографічну тенденцію. Тобто демографічна ситуація змінюється під впливом економічного розвитку і водночас сама впливає на економічне зростання.

Розглянемо основні тенденції та особливості розвитку демографічних процесів в Україні та їхній вплив на формування чисельності потенційних абітурієнтів ЗВО (табл. 1) [9].

Як видно з даних табл. 1, чисельність населення України постійно знижується. З кож-

ним роком зменшення населення набуває все більших масштабів, і відбувається це переважно за рахунок природного скорочення чисельності населення (починаючи з 1993 р.). Протягом 1991–2017 рр. природний приріст населення є від'ємним, що свідчить про постійне перевищення чисельності померлих над чисельністю народжених. Зниження народжуваності зумовлює зниження чисельності майбутніх абітурієнтів через 17 років. Виявлено, що загальне зменшення чисельності населення країни майже на 90% пояснюється тільки природним скороченням населення. У 2009 р. українців уперше стало менше 46 млн. осіб, про що свідчать дані на початок 2010 р., – 45,9 млн. осіб. За останні три роки (з 1.01.2015 по 1.01.2018) чисельність населення України скоротилася більше ніж на 0,5 млн. осіб [9].

Що стосується тривалості життя населення, то вона дуже низька, і її незначне підвищення з 2010 р. свідчить про поглиблення процесів старіння населення країни, а не про підвищення рівня життя. Старіння нації призводить до того, що нинішнім молодим людям у віці 20–30 років значну частину свого життя доведеться мати справу з постійно зростаючими податками, пов'язаними із соціальним забезпеченням та пенсійними відрахуваннями, а це, своєю чергою, підвищує рівень як освітньої, так і трудової міграції, коли молодь їде за кордон навчатися й працювати одночасно, отримуючи при цьому більш високу заробітну плату та рівень життя відповідно. Зменшенню чисельності таких мігрантів через надання можливості одночасного навчання й працевлаштування в Україні може сприяти розширення автономності ЗВО в частині академічного, фінансового, кадрового та організаційного складників, коли ЗВО буде мати більше прав у вирішенні питань щодо організації навчання (у тому числі дуального), мобільності студентів і викладачів (як освітньої, так і трудової), фінансування даних заходів, організації співробітництва з роботодавцями (у сфері державно-приватного партнерства) та гарантованого працевлаштування своїх випускників тощо.

Сучасна структура населення країни – результат розміру та спрямованості дії складників відтворення населення протягом значного періоду життя суспільства, тому демографічний склад населення та вплив структурних зрушень у ньому на формування як освітнього, так і трудового потенціалу країни потребують усебічного дослідження.

Таблиця 1

Динаміка основних демографічних показників в Україні

Рік	Чисельність наявного населення на початок року, тис. осіб	Природний приріст (різниця між народженими та померлими), тис. осіб	Міграційний приріст (різниця між прибулими та вибулими), тис. осіб	Середня тривалість життя населення обох статей, років
1990	51838,5	27,6	78,3	70,42
1991	51944,4	-39,1	151,3	69,56
1992	52056,6	-100,3	287,8	68,97
1993	52244,1	-184,2	54,5	68,29
1994	52114,4	-243,1	-142,9	67,66
1995	51728,4	-299,7	-131,6	66,79
1996	51297,1	-309,5	-169,2	67,08
1997	50818,4	-311,6	-136,0	67,66
1998	50370,8	-300,7	-152,0	68,50
1999	49918,1	-350,0	-138,3	68,07
2000	49429,8	-373,0	-133,6	67,72
2001	48923,2	-369,5	-152,2	67,89
2002	48457,1	-364,2	-33,8	68,32
2003	48003,5	-356,8	-24,2	68,24
2004	47622,4	-334,0	-7,6	68,22
2005	47280,8	-355,9	4,6	67,96
2006	46929,5	-297,7	14,2	68,10
2007	46646,0	-290,2	16,8	68,25
2008	46372,7	-243,9	14,9	68,27
2009	46143,7	-194,2	13,4	69,29
2010	45962,9	-200,5	16,1	70,44
2011	45778,5	-162,0	17,1	71,02
2012	45633,6	-142,4	61,8	71,15
2013	45553,0	-158,7	31,9	71,37
2014	45426,2	-166,4**	22,6**	71,37***
2015	42929,3*	-183,0**	14,2**	71,38***
2016	42760,5*	-186,6**	10,6**	71,68***
2017	42584,5*	-210,1**	12,0**	-

*Без урахування тимчасово окупованої території АР Крим і м. Севастополя.

**Без урахування тимчасово окупованої території АР Крим і м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

***Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя та даних по Донецькій і Луганській областях.

Особливості природного руху населення призвели до погіршення вікової структури населення країни, про що свідчать дані табл. 2 [9].

Як видно з даних табл. 2, характерною рисою періоду 1990–2017 рр. є поглиблення процесу старіння населення, який визначається підвищенням частки осіб віком 60 років і вище у загальній чисельності населення. Як бачимо, за 27 років вона зросла на 4,2%. Слід також відзначити, що, незважаючи на збільшення кількості дітей унаслідок підвищення народжуваності, число молоді у віці від 0 до

17 років продовжувало знижуватися з 1990 по 2013 р. унаслідок структурних чинників і лише в 2014 р. почало зростати, але на невеликий відсоток (на 0,1% щорічно). При цьому бачимо, що частка осіб у віці 16–59 років підвищилася майже на 3%, що відбулося за рахунок входження у цю вікову групу народжених у 80-ті роки минулого століття.

Для проведення подальшого аналізу тенденцій демографічного розвитку та їхнього впливу на формування потенційного контингенту ЗВО розглянемо вікову структуру насе-

Таблиця 2

Динаміка вікової структури населення України, %

На початок року	Вікові групи населення		
	0-17 років	16-59 років	60 років і старше
1990	25,7	58,4	18,2
2002	21,3	60,2	21,3
2013	17,5	62,8	21,3
2014	17,6	62,5	21,5
2015*	17,7	61,9	21,7
2016*	17,8	61,5	22,0
2017*	17,9	61,0	22,4

*Без урахування тимчасово окупованої території АР Крим і м. Севастополя.

Таблиця 3

Динаміка розподілу постійного населення України за віковими групами

На початок року	Вікова група, тис. осіб				
	0-14	15-24	25-44	45-64	65 і старше
2002	7949,9	7381,2	13851,5	12079,8	6978,6
2003	7569,5	7457,8	13726,8	11875,5	7193,4
2004	7246,3	7478,6	13590,9	11757,0	7369,3
2005	6989,8	7455,7	13460,6	11687,2	7507,2
2006	6764,7	7366,7	13342,8	11707,8	7567,1
2007	6606,4	7266,8	13249,5	11739,9	7603,1
2008	6501,1	7103,1	13206,6	11874,8	7506,7
2009	6476,2	6829,9	13255,5	12084,4	7317,4
2010	6483,6	6541,1	13351,0	12238,0	7168,8
2011	6496,0	6252,4	13465,9	12418,6	6965,2
2012	6531,5	5923,9	13603,9	12465,4	6928,5
2013	6620,6	5637,3	13729,2	12480,2	6905,3
2014	6710,7	5336,3	13817,8	12452,0	6928,8
2015*	6449,2	4814,3	13152,6	11100,3	6675,8
2016*	6494,3	4563,9	13132,0	11631,4	6768,9
2017*	6535,5	4333,1	13080,2	11598,6	6867,5

*Без урахування тимчасово окупованої території АР Крим і м. Севастополя.

лення України за період з дати останнього перепису населення донині (табл. 3) [9].

Динаміка наведених у табл. 3 даних щодо розподілу населення України за окремими віковими групами показує, як змінюється чисельність молоді, яка буде вступати до ЗВО, чисельність трудових ресурсів країни та які тенденції притаманні формуванню ринку освітніх послуг і праці загалом. Як видно з табл. 3, спад народжуваності у 90-ті роки зумовив зниження чисельності населення у працездатному віці вікової групи 15–24 років, яка також є й групою осіб, що можуть виступати потенційними абітурієнтами ЗВО як денної, так і заочної форм навчання. Водночас підвищується частка осіб старше працездатного віку, а її незначне зниження починаючи з 2011 р. пояснюється підвищенням чисель-

ності дітей у віці 0–14 років у загальній чисельності населення країни.

У цілому спостерігається демографічне старіння населення країни, що відображається на співвідношенні працездатних вікових груп: у структурі населення працездатного віку з 2010 р. підвищується частка осіб у віці старше 45 років (невелике зниження чисельності даної вікової групи у 2015–2017 рр. пов'язане з тим, що розрахунки проводяться без урахування тимчасово окупованої території АР Крим і м. Севастополя). Тобто поглиблюється процес старіння населення як «знизу», так і «зверху», що негативно впливає на показник кількості потенційних абітурієнтів ЗВО й економічно активного населення загалом.

Водночас бачимо, що до 2014 р. відбувалося підвищення чисельності населення у

віці 25–44 років, яке становить основну частину потенційного економічно активного населення країни. За останні три роки у зв'язку із соціально-економічною та політичною ситуацією в країні чисельність осіб даної вікової категорії почала знижуватися. Це можна пояснити як неврахуванням осіб з АР Крим та м. Севастополя, так і еміграцією осіб даної вікової категорії за кордон у пошуках роботи та місця проживання. А в сучасних умовах формування національного ринку праці з урахуванням потреб роботодавців, саме ця вікова група населення потребує підвищеної уваги щодо її адаптації та перекваліфікації до умов та вимог вітчизняного ринку, саме на осіб цієї вікової групи націлена стратегічна мета освітня ринку.

Виявлені особливості розвитку демографічної ситуації змінюють вікову структуру населення. Аналіз даних Державної служби статистики України [9] показав, що, незважаючи на збільшення кількості дітей унаслідок підвищення народжуваності, число дітей у віці від 0 до 14 років продовжує знижуватися внаслідок структурних чинників, і у цілому частка дітей на 1.01.2017 порівняно з аналогічним періодом 2014 р. скоротилася майже на 3%, а зниження частки дітей у майбутньому вплине на кількість потенційних абітурієнтів ЗВО.

Розглянемо тенденції у відтворенні населення країни. Як було виявлено, демографічна динаміка населення сьогодні зумовлена природним приростом населення. В Україні динаміка як народжуваності, так і смертності характеризується періодами спаду та підйому, що підтверджується даними [9] (рис. 1).

Як видно з рис. 1, рівень народжуваності в Україні поступово почав скорочуватися починаючи з 1990 до 2001 р. Потім спо-

стерігається його незначне підвищення до 2009 р., у якому рівень народжуваності знову досягнув значення 1992–1993 років (11,1%). За 2014–2016 рр. маємо стабільний рівень народжуваності на рівні 10–11%. Згідно з міжнародною оцінною шкалою демографічних показників [10], рівень народжуваності в Україні можна оцінити як дуже низький (від 10% до 12%). За останні 27 років загальний коефіцієнт народжуваності перевищив граничне значення 12% лише у 1990 р., але й такий рівень народжуваності, згідно зі шкалою, є низьким. До середнього рівня народжуваності його необхідно підвищити на 5%.

Що стосується смертності населення, то вона також має тенденцію до підвищення з 12,1% (середній рівень смертності) у 1990 р. до 16,6% (високий рівень смертності) у 2005 р. Починаючи з 2005 р. смертність почала знижуватися, але дуже повільними темпами і в 2012 р. досягла 14,5%, що характеризує середній рівень даного показника. Починаючи з 2013 р. смертність почала зростати.

Якщо порівняти базисні темпи зміни смертності та народжуваності, то можна зробити висновок, що темп росту смертності населення країни перевищував темп росту народжуваності з 2000 по 2005 р. майже в два рази. З 2006 р. коефіцієнт випередження смертності над народжуваністю дещо знизився, але ненабагато (перевищення все одно сягає від 34% до 42% за останні п'ять років).

Для проведення подальшого аналізу тенденцій демографічного розвитку та їхнього впливу на формування сукупності потенційних абітурієнтів ЗВО розглянемо динаміку чисельності осіб у віці 17 років залежно від демографічних чинників (народжуваність, смертність, міграція) [9] (табл. 4).

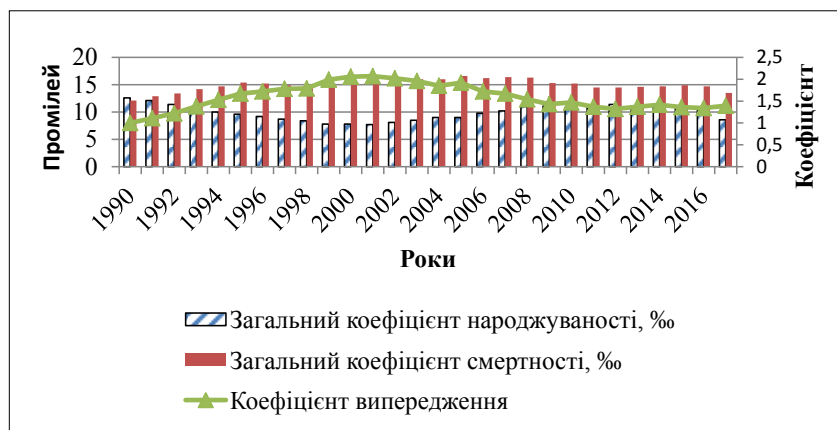

Рис. 1. Динаміка та порівняння інтенсивності зміни загальних коефіцієнтів народжуваності та смертності населення України

**Динаміка чисельності потенційних та фактичних абітурієнтів ЗВО
з урахуванням демографічних чинників**

Рік	Чисельність народжених, тис. осіб	Прогнозна чисельність 17-річних осіб (потенційних абітурієнтів), отримана на основі пересування віку на 17 років, тис. осіб	Фактична чисельність 17-річних осіб (потенційних абітурієнтів) з урахуванням демографічних чинників (смертність, міграція), тис. осіб	Зміна чисельності потенційних абітурієнтів ЗВО за рахунок впливу демографічних чинників, тис. осіб (+, -)
1	2	3	4	5
1990	657,2	-	732,6	-
1991	630,8	-	727,4	-
1992	596,8	-	733,6	-
1993	557,5	-	738,6	-
1994	521,6	-	701,1	-
1995	492,9	-	711,9	-
1996	467,2	-	710,6	-
1997	442,6	-	737,3	-
1998	419,2	-	717,4	-
1999	389,2	-	738,1	-
2000	385,1	-	805,4	-
2001	376,5	-	792,6	-
2002	390,7	-	770,3	-
2003	408,6	-	791,6	-
2004	427,3	-	745,1	-
2005	426,1	-	719	-
2006	460,4	-	674,6	-
2007	472,7	657,2	643,3	-13,9
2008	510,6	630,8	611,5	-19,3
2009	512,5	596,8	569,8	-27,0
2010	497,7	557,5	528,7	-28,8
2011	502,6	521,6	498,9	-22,7
2012	520,7	492,9	481	-11,9
2013	503,7	467,2	462,7	-4,5
2014	465,9	442,6	408,1	-34,5
2015	411,8	419,2	390,9	-28,3
2016	397,0	389,2	366,7	-22,5
2017	363,9	385,1	366,3	-18,8

У дослідженні вибрано вікову категорію 17 років, оскільки особи у цьому віці займають найбільшу питому вагу у чисельності тих, хто вступає до ЗВО після закінчення загальноосвітніх навчальних закладів. Поряд із 17-річними мають право вступу й особи інших вікових категорій, але масовий потік абітурієнтів спостерігається саме у перший рік після закінчення школи.

Як видно з табл. 4, фактична чисельність 17-річних осіб менша, ніж прогнозна чисельність, отримана шляхом пересування наро-

джених із лагом у 17 років, що зумовлено впливом смертності населення й міграційних процесів. Отже, маємо, що тільки за рахунок демографічних чинників кожен рік у ЗВО не вступають від 4,5 до 34,5 тис. осіб. Аналіз динаміки впливу даних чинників протягом 2007–2017 рр. показав, що має місце тенденція щодо скорочення можливої чисельності потенційних абітурієнтів, яка значно посилюється починаючи з 2014 р. Це пояснюється тим, що потенційні абітурієнти, які вступали у ЗВО в 2014–2017 рр., народилися у 1997–2000 рр.,

коли спостерігалася найнижча народжуваність населення в країні. Крім того, у зв'язку із соціально-економічною та політичною ситуацією, яка склалася в країні наприкінці 2013 р., на чисельність можливих абітурієнтів значно вплинули міграційні процеси, які стосуються як трудової, так і освітньої міграції.

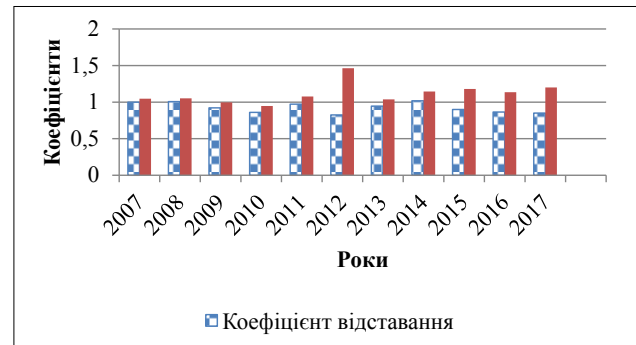
Проведемо динамічний аналіз часток потенційних та фактичних абітурієнтів, учнів, що закінчили школу, та осіб, вступивших до ЗВО, у загальній чисельності населення (табл. 5) [9].

Як видно з табл. 5, із 2007 по 2017 р. спостерігається зниження частки потенційних абітурієнтів ЗВО у загальній чисельності населення, у ці роки спостерігається також і зниження частки вступивших до ЗВО, що ще раз підтверджує гіпотезу стосовно того, що найбільшу питому вагу в чисельності абітурієнтів займають саме особи у віці 17 років, а також наявність зв'язку між демографічними змінами в чисельності та структурі населення та формуванням у майбутньому контингенту осіб, що будуть навчатися у ЗВО.

Дані табл. 5 указують на те, що частки фактично проживаючих 17-річних осіб у чисельності постійного населення менше частки потенційних абітурієнтів (народжених 17 років тому), що також свідчить про вплив демографічних процесів (смертності, міграції) на зниження числа осіб, які формують сукупність абітурієнтів ЗВО в сучасних умовах.

Порівняння інтенсивності зміни чисельності вступивших до ЗВО та чисельності потенційних абітурієнтів (тобто тих, хто наро-

дився 17 років тому) у вигляді розрахованих коефіцієнтів випередження (відставання) темпів зміни чисельності поступивших до ЗВО від темпів зміни чисельності 17-річних осіб (потенційних абітурієнтів) наведено на рис. 2.

Рис. 2. Інтенсивність зміни та співвідношення показників потенційних та фактичних абітурієнтів ЗВО

Як видно з рис. 2, майже за всіма роками за період із 2007 по 2017 р. зниження чисельності потенційних абітурієнтів відбувається більш швидкими темпами порівняно зі зниженням числа вступивших до ЗВО (коефіцієнти відставання менше 1). Отже, негативна тенденція щодо швидкого зменшення чисельності абітурієнтів ЗВО пояснюється впливом низької народжуваності, а не зниженням привабливості вищої освіти. Зростаючий інтерес до вищої освіти підтверджує також і перевищення питомої ваги вступивших до ЗВО у загальній чисельності населення над пито-

Таблиця 5

Динаміка частки потенційних та фактичних абітурієнтів ЗВО у чисельності постійного населення країни

Роки	Частка потенційних абітурієнтів (народжені з лагом 17 років) у загальній чисельності населення, %	Частка фактично проживаючих 17-річних у загальній чисельності населення, %	Частка учнів, що закінчили школу (11-12 класи) в загальній чисельності населення, %	Частка вступивших у ЗВО у загальній чисельності населення, тис. осіб
2007	1,41	1,38	1,04	1,09
2008	1,37	1,32	1,01	1,06
2009	1,30	1,24	0,93	0,93
2010	1,22	1,15	0,85	0,81
2011	1,14	1,09	0,80	0,86
2012	1,08	1,06	0,47	0,69
2013	1,03	1,02	0,73	0,75
2014	0,98	0,90	0,67	0,77
2015	0,98	0,91	0,58	0,68
2016	0,91	0,86	0,54	0,61
2017	0,91	0,86	0,50	0,60

мою вагою учнів, що закінчили загальноосвітні заклади (рис. 2).

Усі проведені вище розрахунки дають змогу зробити загальний висновок, що демографічна ситуація в Україні створює реальну загрозу формуванню контингенту абітурієнтів ЗВО за рахунок негативних змін у народжуваності та відтворенні населення, трансформації вікової структури населення, зокрема зростання питомої ваги осіб старших вікових груп. Усе це ще раз підтверджує актуальність проведення дослідження впливу демографічних чинників на чисельність абітурієнтів ЗВО (а саме чисельність 17-річних, як було зазначено вище).

Висновки з цього дослідження. Проведений аналіз показав, що об'єктивними чин-

никами, які впливають на формування контингенту ЗВО і зумовлюють конкуренцію між університетами як у національному, так і в міжнародному освітянському просторі, виступають тенденції розвитку демографічних процесів у країні. Для забезпечення конкурентоспроможного положення університету як на національному, так і на міжнародному ринках освітніх послуг необхідно змінювати умови функціонування й розробляти стратегії розвитку ЗВО з урахуванням тенденцій демографічних змін у чисельності та структурі населення.

Перспектива подальших досліджень у цьому напрямі пов'язана з аналізом впливу в умовах демографічної кризи міграційних процесів серед молоді на формування ринку освітніх послуг та ринку праці в Україні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Раевнева Е.В., Аксенова И.В. Прогнозирование количества абитуриентов вузов в зависимости от демографических изменений и привлекательности высшего образования. Проблемы економіки. 2015. № 3. С. 322–335.
2. Концептуально-методичне та модельне забезпечення механізму управління державним замовленням у межах ВНЗ: монографія / за ред. В.С. Пономаренка, О.В. Раєвнєвої, В.Є. Єрмаченка. Харків: Л.М. Лібуркіна, 2017. 444 с.
3. Ветрова Т.Я. Управление формированием контингента учреждений высшего профессионального образования в условиях демографического спада: влияние факторов внешней среды. Современные проблемы науки и образования. 2013. № 4. URL: <http://www.science-education.ru/ru/article/view?id=9923> (дата обращения: 03.07.2018).
4. Заярная И.А. Влияние демографических факторов на рост конкуренции между вузами. URL: <https://www.sworld.com.ua/konfer30/950.pdf> (дата обращения: 03.07.2018).
5. Сафонова В.Є. Прогнозні аспекти розвитку вищої освіти в умовах демографічної кризи в Україні. URL: file:///C:/Users/Irina/Desktop/Nvamu_ekon_2010_8_15.pdf (дата звернення: 03.07.2018).
6. Петруня Ю.Є. Середовище діяльності університетів в Україні та питання управління. Економічна стратегія та політика реалізації європейського вектору розвитку України: концептуальні засади, виклики та протиріччя: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 25 травня 2018 р.). Київ: Прінт Сервіс, 2018. С. 178–181.
7. Підгорний А.З., Корольова Т.С. Проблеми формування контингенту абітурієнтів ВНЗ в умовах соціально-демографічної кризи. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2164/1/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B5%D0%BC%D0%B8%20%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%83%20%D0%B0%D0%B1%D1%96%D1%82%D1%83%D1%80%D1%96%D1%94%D0%BD%D1%82%D1%96%D0%B2%20%D0%92%D0%9D%D0%97%20%D0%B2%20%D1%83%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%85%20%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE-%D0%B4%D0%B5%D0%BC%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D0%BA%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%B8.pdf> (дата звернення: 03.07.2018).
8. Шевчук П.Є., Швидка Г.Ю. Прогноз рівня освіти населення України до 2050 р. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/11681/08-Shevchuk.pdf?sequence=1> (дата звернення: 03.07.2018).
9. Сайт Державної служби статистики України. URL: www.ukrstat.gov.ua (дата звернення: 03.07.2018).
10. Міжнародна оцінна шкала основних демографічних показників. URL: <http://ubooks.com.ua/books/000186/inx50.php> (дата звернення: 03.07.2018).

REFERENCES:

1. Raevneva E. V., Aksenova I. V. (2015) Prognozirovanie kolichestva abiturientov vuzov v zavisimosti ot demograficheskikh izmeneniy i privlekatel'nosti vysshego obrazovaniya [Forecasting the number of university entrants depending on the demographic changes and attractiveness of higher education]. *Problemi ekonomiki*, 2015, no 3, pp.322-335.
2. Ponomarenko V. S., Raevnieva O. V., Yermachenko V. Ye. (2017) Kontseptualno-metodychne ta modelne zabezpechennia mekhanizmu upravlinnia derzhavnym zamovlenniam u mezhakh VNZ: monohrafiia [Conceptually-methodical and model provision of the mechanism for managing government orders within the institution of higher education: a monograph]. Kharkiv: FOP Liburkina L.M. (in Ukrainian).
3. Vetrova T.Ya. (2013). Upravlenie formirovaniem kontingenta uchrezhdeniy vysshego professional'nogo obrazovaniya v usloviyakh demograficheskogo spada: vliyanie faktorov vneshney sredy [Management of the formation of a contingent of institutions of higher professional education in conditions of a demographic decline: the influence of environmental factors]. *Sovremennyye problemy nauki i obrazovaniy*, 2013, no 4. Available at: <http://www.science-education.ru/ru/article/view?id=9923> (accessed 03 July 2018).
4. Zayarnaya I.A. Vliyanie demograficheskikh faktorov na rost konkurentsii mezhdru vuzami [Influence of demographic factors on the growth of competition between universities]. Available at: <https://www.sworld.com.ua/konfer30/950.pdf> (accessed 03 July 2018).
5. Safonova V.Ye. (2010). Prohnozni aspekty rozvytku vyshchoi osvity v umovakh demohrafichnoi kryzy v Ukraini [Forecast aspects of the development of higher education in the conditions of the demographic crisis in Ukraine]. Available at: file:///C:/Users/Irina/Desktop/Nvamu_ekon_2010_8_15.pdf (accessed 03 July 2018).
6. Petrunia Yu. Ye. (2018). Seredovyshche diialnosti universytetiv v Ukraini ta pytannia upravlinnia [The environment of university activity in Ukraine and management issues]. *Proceedings of the Ekonomichna stratahii ta polityka realizatsii yevropeiskoho vektoru rozvytku Ukrainy: kontseptualni zasady, vyklyky ta protyrichchia*: (Ukraine, Kiev, May 25, 2018). Kiev: Print Servis, pp. 178-181.
7. Pidhornyi A. Z., Korolova T. S. Problemy formuvannia kontynhentu abiturientiv VNZ v umovakh sotsialno-demohrafichnoi kryzy [Problems of forming contingent of entrants of higher educational institutions in the conditions of socio-demographic crisis]. Available at: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2164/1/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B5%D0%BC%D0%B8%20%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%83%20%D0%B0%D0%B1%D1%96%D1%82%D1%83%D1%80%D1%96%D1%94%D0%BD%D1%82%D1%96%D0%B2%20%D0%92%D0%9D%D0%97%20%D0%B2%20%D1%83%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%85%20%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE-%D0%B4%D0%B5%D0%BC%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D0%BA%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%B8.pdf> (accessed 03 July 2018).
8. Shevchuk P. Ye., Shvydka H. Yu. Prohnoz rivnia osvity naselennia Ukrainy do 2050 r. [Forecast of the level of education of the population of Ukraine up to 2050]. Available at: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/11681/08-Shevchyk.pdf?sequence=1> (accessed 03 July 2018).
9. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2017). Sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [The site of the State Statistics Service of Ukraine]. Available at: www.ukrstat.gov.ua (accessed 03 July 2018).
10. Mizhnarodna otsinna shchkala osnovnykh demohrafichnykh pokaznykiv [International Assessment Scale for Key Demographic Indicators]. Available at: <http://ubooks.com.ua/books/000186/inx50.php> (accessed 03 July 2018).